

σαίξ ταύτη ἐξόδῳ ἐξησφάλιζε τὸν ἐπὶ τῇ αὐτῇ ἐπερειδόμενον στρατόν, ὅποτε ἐλάβανε μικρὰν ἐπιθετικὴν στάσιν, ἐμέσως δ' ἐξησφάλιζε καὶ τὰς δύο ἄλλας ἐξόδους, ὧν ἡ μὲν ἀπεῖχε πέντε, ἡ δ' ἐξ χιλιόμετρα ἀπὸ τῆς κυρίας θέσεως. Ἄν λοιπὸν αἱ Μυκῆναι ἐξφοδομήθησαν πραγματικῶς κατὰ τὴν προειρημένην συναφὴν ἐν δευτέρᾳ ἐποχῇ, ἣν ὁ ἀγορεύων ὑποσημαίνει ὡς τὴν τῶν Πελοπιδῶν, ἀναγκαιῶς ἔπρεπε νὰ καταδεικνύωνται ἐπὶ τῷ βράχῳ τοῦ ὄρους, ἐφ' οὗ τῇ κατωφερείᾳ κεῖται ἡ ἀκρόπολις, καὶ ἔχῃ τῆς ἀρχαίας συνδέσεως τῆς μετὰ Μυκηνῶν καὶ Κορίνθου ὁδοῦ. Τῇ ἀναζητήσει τῶν ἰχνῶν αὐτῶν τῆς ὁδοῦ ὀφείλει ὁ πῖναξ τὴν ἐξεύρεσιν τοῦ ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Ἀτρειδῶν συγκεντρωτικοῦ συμπλέγματος τῶν ὁδῶν ἐν τοῖς ἡρώεσσι χρόνοις.

Μέχρι τοῦ νῦν ἀνευρέθησαν τρεῖς παντελῶς ἄγνωστοι ὁδοί. αἵτινες ἐκ τοῦ ὄρους ἀρχόμεναι συνανοῦνται ὑπὸ τὰ τείχη τῶν Μυκηνῶν. Ἄλλη τετάρτη ὁδὸς ἦγεν ἐκ τῶν Μυκηνῶν εἰς τὸ Ἡραῖον, ἥς ὑπάρχουσιν ἔτι ἱκανὰ ἔχνη. Κοινωσάμενος ὁ ἀγορεύων τὰς τεχνικὰς λεπτομερείας τῆς ὁδοποιΐας ἐν τῇ ἡρωϊκῇ περιόδῳ ἐτράπη εἰς ἐξιστόρησιν τῶν τῆς τακτικῆς στάσεως τῶν Μυκηνῶν. Διαφερόντως δ' ἐνθάδε τοῦ λόγου μνήμην ἐποιήσατο τῆς ἀσθενοῦς βορειοανατολικῆς προσόψεως. Ἡ μικρὰ ἔκτασις τοῦ μετώπου τοῦ μέρους τούτου ἐν τῇ ἀκροπόλει ἡ ὑπερύψωσις αὐτοῦ ἐπὶ μύο πλευρὰς ἐνδοθεν τῆς ἐνεργοῦ τοξευσίμου ἀποστάσεως τοῦ βέλους διὰ τῶν κατωφερειῶν τοῦ ὄρους, τελευταῖον ἡ περίστασις καθ' ἣν ἐκ τοῦ μέρους αὐτοῦ κατὰ ἀρίθμηλα ἔχνη ὑδρεύετο ἡ ἀκρόπολις, παριστάνουσιν, ὅτι αὕτη ἦτο ἐκτεθειμένη εἰς παραβολὴν ἐκ τοῦ ὄρους, ὅπερ συνηγορεῖ ὑπὲρ τούτου, ὅτι αὐτόθι δὲν εἶχε τις νὰ φοβῇται τὰς ἡσφαλισμένας αὐτοῦ ἐπικοινωνίας καὶ ἐπίθεσιν τοῦ μετώπου τούτου. Σύνημα δ' ἀνασκευάζεται ἀφ' ἐαυτῆς διὰ λόγους τῆς τακτικῆς ἡ ὑπόθεσις περὶ τοῦ ὅτι ἡ ἀρχικὴ ἀκρόπολις τῶν Περσειδῶν ὠκοδομήθη πρὸς σκέπη τῆς πεδιάδος τοῦ Ἰνάχου ἐναντίον ἡπειρωτικῆς μεταναστάσεως.

(ἔπεται τὸ τέλος)

Ἐν Ἀθήναις Δεκεμβρίῳ τελευτῶντι, 1883.

Ν. ΠΕΤΡΗΣ.

ΔΗΜΩΔΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΤΑ ΦΥΤΑ.

Ἐὰν τὰ ἔργα τῆς νεότητος, ἐὰν τὰ πρῶτα ἔργα τοῦ κατὰ θεῖαν εἰκόνα δημιουργηθέντος ἀνθρώπου εἰσι πάντως, ἂν οὐχὶ ἐμβριθέστερα, τρυφερώτερα ὅμως καὶ ἀποπνεύουσιν ὅλην τὴν δρόσον καὶ τὴν ποίησιν τῆς ἀφρόντιδος ἡλικίας τῶν ἐρώτων.

ἐὰν ἡ Ὀδύσσεια, τὸ πρῶτον ἔργον τοῦ θεοῦ Ὀμήρου, εἶνε πολλῶ γλυκυτέρα καὶ ἦτον τραχεία τῆς Ἰλιάδος, ἐπὶ τοσούτῳ μάλιστα, ὥστε νὰ φέρῃ ἡμᾶς εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ἄλλος τῆς μὲν καὶ ἄλλος τῆς δὲ ὁ ποιητής· τότε καὶ τὰ πρῶτα τοῦ Δημιουργοῦ ἔργα, τὰ ἔργα τῆς νεότητος, οὕτως, εἰπεῖν ἐκείνου—ἂν ἐπιτρέψωσιν οἱ ἄγαν εὐσεβεῖς τὴν ἔκφρασιν—ἀνάγκη νὰ ᾖσιν ἐξ ἀναλογίας τρυφερώτερα, νεανικώτερα καὶ ὠραιότερα. Μετὰ λοιπὸν τῶν πρώτων τοῦ Δημιουργοῦ ἔργων, πρὸ τῆς ἐμφανείας τῶν ζῶων ἐπὶ τοῦ Πλανήτου ἡμῶν, καταλέγονται καὶ τὰ φυτὰ, τὸ βασίλειον, τουτέστι, τῶν φυτῶν, ἡ μᾶλλον ἡ ἀπέραντος φυτικὴ δημοκρατία. Καὶ ἥδη τίς ἀρνεῖται ἢ τίς δὲν ἐννοεῖ, παραβάλλων τὸ ποικιλόμορφον ἄνθος πρὸς οἰονδήποτε τῶν ζῶων, τὴν ὑπερτέραν ἐκείνου ἀσυγκρίτως καλλονήν; Τίς συγκρίνων τὸ ἀπέραντον φυτικὸν βασίλειον—κατὰ τὴν καθιερωθεῖσαν ἔκφρασιν—πρὸς τὸ βασίλειον τῶν ζῶων, δὲν θέλει ἴδῃ τὴν νεότητα τοῦ Δημιουργοῦ ἀντανακλωμένην εἰς τὸ ὠραῖον δημιουργήμα ἐκείνου—τὸ φυτόν, καὶ τὴν πολὺν σκέψιν ἐξ ἐτέρου εἰς τὸ ζῶον, τὸν ἄνθρωπον; Ἔργα σοφά, δημιουργήματα ἐπίσης ἀξιοθαύμαστα, ἀλλὰ φέροντα ἴδιον τύπον καὶ ἄγοντα ἡμᾶς νὰ πιστεύσωμεν, κατ' ἀναλογίαν, ὅτι ἄλλος ὁ δημιουργὸς τοῦ φυτικοῦ βασιλείου καὶ ἄλλος ὁ τοῦ ζωϊκοῦ. Ὅμοιος, ὡς εἵπομεν, ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Ὀμήρου, κατὰ δύο διαφόρους ἐποχὰς τοῦ βίου του, ἴδιον ἀπέδωκε τύπον εἰς τὰ ἀδελφὰ αὐτοῦ ἀριστουργήματα. Τὰ φυτὰ λοιπὸν, ῥίπτοντες τὸ βλέμμα ἡμῶν πρὸς τοὺς πρώτους προγόνους αὐτῶν, θὰ θελήσωμεν νὰ ἐξετάσωμεν ἐνταῦθα. Θὰ σκιαγραφήσωμεν, τουτέστι, τὸ ἐφ' ἡμῖν, τὸν βίον καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ φυτικοῦ βασιλείου μέχρι τῶν σήμερον χρόνων, θὰ ἐπισκοπήσωμεν τὰς ὀφελείας ἃς παρέσχεν εἰς τὸ ζῶον καὶ τὸν ἄνθρωπον ἐν τῇ διηνεκαῖ μετ' αὐτῶν συμβιώσει καὶ θὰ ἐπιφέρωμεν τινα, καταστρέφοντες τὸν λόγον, περὶ τῆς σπουδαιότητος τῆς μελέτης τῶν φυτῶν, ἣτις ἀποτελεῖ τὴν ἐπιστήμην τῆς φυτολογίας. Οὐτε λοιπὸν πῶς φυσικῶς γεννᾶται, οὔτε πῶς αὖξεται, οὔτε πῶς φυσιολογικῶς ζῇ καὶ τὸ εἶδος διακονίζει θὰ ἐξετάσωμεν ἐνταῦθα, ἀλλ' οὐδὲ θὰ ἐπιχειρήσωμεν τῆς ἀπαριθμήσεως καὶ κατατάξεως τῶν διαφόρων κλάδων τοῦ φυτικοῦ βασιλείου. Ταῦτα ὁλόκληρος ἐπιστήμη ἔρευνᾷ.

Ὑπῆρξαν χρόνοι τῆς ζωῆς τοῦ γηραιοῦ ἡμῶν Πλανήτου, καθ' οὓς οὐδὲν ἔχνος ζωῆς διεκρίνετο ἐπ' αὐτοῦ· ὑπῆρξαν χρόνοι τῆς ζωῆς τῆς ἀμαρτωλῆς ἡμῶν γῆς, καθ' οὓς νέκρωσις καὶ ἡρεμία ἐδέσποζε ταύτης διακοπτομένη μόνον ὑπὸ τῶν ἀπαισιῶν κρότων τῶν ἐκρήξεων καὶ συνιζήσεων τοῦ σχηματιζομένου αὐτῆς φλοιοῦ· ὑπῆρξαν χρόνοι, καθ' οὓς ἡ γῆ ἡμῶν δὲν εἶχε τὸ ἀτύχημα νὰ φέρῃ ἐπ' αὐτῆς τὸ ἄχθος οὐ μόνον τοῦ λογικοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' οὐδὲ ζῶου ἀλλ' οὐδὲ παρεγγυματικοῦ ζωῦφιου. Καὶ ὅμως ἡ ἐπιφάνεια τῆς Γῆς, κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, δὲν ἦτο γυμνή, οὐδὲ τὰ ὅρη αὐτῆς φαλακρά, ἐξ ἐναντίου πλουσία ἐνφερε κόμην καὶ ἐγκαλλώπισμα, καλυπτομένη ὑπὸ ἀπέριων

δασών. Ἐκεῖθεν ἔχουσι τὴν ἀρχὴν τὰ φυτά. Ἀφ' οὗτου, κατὰ τὴν ὥραιαν γεωλογικὴν ἐπιστήμην, ἤρξατο λαμβάνων ποῖαν τινα διάστασιν ὁ στερεὸς τῆς γῆς φλοιός, ἀφ' οὗτου δὲ τὰ ἐπιπολῆς στρώματα αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ὄμβρων καὶ τῶν ὑετῶν καὶ τῶν ἔξωθεν στοιχείων ἤρξαντο σαθρούμενα καὶ ἀποβάλλοντα τὸ συμπαγές αὐτῶν καὶ γινόμενα κατὰλληλα πρὸς καλλιέργειαν καὶ πρόσφυσιν καὶ ἔκφυσιν φυτῶν, ἀφ' οὗτου δηλ. τὸ ἔδαφος, ὡς λέγομεν σήμερον, ἐγένετο κατὰλληλον ὅπως παράσχη τὰ θρεπτικὰ αὐτοῦ στοιχεῖα εἰς αὐτά, ἔκτοτε χρονολογεῖται ἡ γένεσις τῶν φυτῶν. Οἱ χρόνοι λοιπὸν ἐκεῖνοι ἦσαν χρόνοι ἀκμῆς τοῦ φυτικοῦ βασιλείου. Ἡ τότε ἀτμόσφαιρα, ἡ περιβάλλουσα τὸν Πλανήτην ἡμῶν, κεκορεσμένη ἀνθρακικοῦ ὀξέος, ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ ὁποίου ζωὴ ἦν ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ, παρείχεν ἐν τούτοις ἄφθονον τροφήν εἰς τὰ ἐν αὐτῇ καὶ δι' αὐτοῦ ζῶντα φυτά, ἅτινα μεταβάλλοντο εἰς ἀληθεῖς γίγαντας καὶ ἐποπλασιάζοντο εἰς ἄπειρα εἶδη, ὧν τὰ πλείω βέβαιως ἀπώλοντο τοῦθ' ὅπερ συνέβη κατόπιν καὶ ἐν τῇ ζωολογικῇ κλίμακί. Ἀλλ' οὕτω τὰ φυτά, δύναται τις νὰ εἴπῃ, ζῶντα ἐν τῇ ἀνθρακικῇ ὀξει, καταναλίσκοντα πρὸς διατροφήν μεγάλην αὐτοῦ ποσότητά, ἐγένοντο οὕτως εἰπεῖν πρόδρομοι τῆς ἐλεύσεως τοῦ ζωικοῦ βασιλείου, καθάραντα τὴν ἀτμόσφαιραν καὶ καταστήσαντα αὐτὴν ἐπιτηδείαν πρὸς τὴν ἐν αὐτῇ ζωὴν καὶ ὑπαρξίν ζωικῶν ὁργανισμῶν.

Ἦσαν ὥραῖοι οἱ χρόνοι ἐκεῖνοι τῆς ζωῆς τοῦ Πλανήτου ἡμῶν. Ἐὰν ἔζη ὁ ἄνθρωπος ἐπ' αὐτοῦ δὲν ἤθελε παρατηρήσει ἓνα χωρὸν αὐτοῦ γυμνὸν δένδρων, γυμνὸν φυτῶν καὶ ἀνθέων. Ἡ γῆ ἡμῶν εὐρίσκετο ἐν τῇ νεανικῇ αὐτῆς ἡλικίᾳ. Τὴν ἀπεραντον αὐτῆς σιγὴν οὐδεμία ἐτάραττε ζωϊκῆς ὑπάρξεως φωνή. Δὲν ἔψαλλον χαρίεντα ἐντὸς τῶν πυκνῶν φυλλωμάτων τῶν δένδρων τὰ πτηνὰ, διακόπτοντα τὴν μονοτονίαν τῆς φύσεως, διὰ τῶν εὐφώνων αὐτῶν λαρυγγισμῶν, οὐδ' εἰς τὰ ἀνήλια τῶν δασῶν βάθῃ ἐκρύπτοντο τίγρεις καὶ λέοντες. Ἦρχετο ἡ ἡμέρα, εἶρχετο ἡ νύξ καὶ μόνος ὁ ἄνεμος ἡ λεπτὴ αὖρα ἐσύριζε μελωδικῶς, θωπεύουσα τὰ παχέα τῶν δένδρων φυλλώματα. Ἀφιλόκαλος χεὶρ δὲν κατέστρεφε τὰς καλλονὰς τῆς δημιουργίας, οὐδὲ πού τις βανδάλου θνητοῦ κατεπάτει τὴν γλῶσσαν τῶν ἀγρῶν καὶ τὰ ἐράσματα αὐτοῦ ἀνθύλλια. Ἀπειρα μύρα ἀνίπταντο πρὸς τὴν πνιγερὰν ἀτμόσφαιραν καὶ ὑπὸ τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας μυριόχρωμα ἀπῆστραπτον ἄνθη. Ἀλλὰ πού τις ἵνα ὁσφρανθῇ τὸ ἄρωμα, πού ὅμμα ἵνα ἐντρυφήσῃ εἰς τὸ ἄπειρον θέαμα! Αἱ ὀπῶραι γλυκεῖαι καὶ προκλητικαὶ ἤρχοντο καὶ παρήρχοντο ἐπὶ τῶν δένδρων, εἰς οὐδὲν ἄλλο χρησιμεύουσαι ἢ εἰς τὸν σκοπὸν τῆς διακωλύσεως τοῦ γένους καὶ οἱ βότρες εἰς οὐδένα ἐδώρουν τὸν ἐρατεινὸν αὐτῶν καὶ νηπενθῆ ὀπὸν! Μόνον τὸ πνεῦμα τοῦ Δημιουργοῦ ἐπλανᾶτο ἐπὶ τὰς ἀπείρους ἐκτάσεις, μόνον ἐκεῖνο ἀπῆλαυε τὴν καλλονὴν τῆς δημιουργίας του.

Καὶ ὅμως τὸ ἐπίχαρι βασιλεῖον τῶν φυτῶν δὲν ἐστερεῖτο

ἐχθρῶν, ὡς ὅ,τι καλὸν ἐν τῷ κόσμῳ. Ὁ κυριώτερος δ' αὐτοῦ ἐχθρὸς ὑπῆρξαν αἱ συχναὶ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐκρήξεις τοῦ ἐγγείου πυρός, αἱ συνιζήσεις, ἐξάρσεις καὶ ταπεινώσεις του ἐδάφους, αἷτιον ἔχουσαι τὴν ἐν τοῖς ἐγκάτοις τῆς γῆς ἀνάπτυξιν ἀτμῶν τεινόντων πρὸς ἐξόδον, τοῦθ' ὅπερ καὶ ἐν τοῖς χρόνοις ἡμῶν τοὺς σεισμούς καὶ τὰς ἐκρήξεις ἐπιφέρει. Ὑψηλὰ λοιπὸν ὄρη, κατὰφυτα, ἐξαίφνης ἐταπεινοῦντο καὶ ὑποβρύχιοι γαῖαι ἀνυψοῦντο εἰς ὄρη μεγαλοπρεπῆ, ἐξ οὗ καὶ σήμερον ἔτι βλέπομεν τὰ ἐφ' ὑψηλῶν ὀρέων εὐρισκόμενα, ἐν ἀπολιθώσει, ὁστρακόδερμα· ἀλλὰ ταῦτα οὐ τοῦ παρόντος. Λάβα, ἐν τούτοις, πολλάκις ἐν ταῖς ἐξάρσεσι καὶ ταπεινώσεσι τοῦ ἐδάφους, λάβα διάπυρος κατεπλάκωνεν ἄπειρα δάση καὶ κατέθαπτεν αὐτὰ ἐν τοῖς μυχοῖς τῆς γῆς, ἀπανθρακούσα αὐτά, εἰς μαρτύριον τοῦ ὁποίου κεῖνται ἤδη τῆς ἀνθρακωρυχείας καὶ οἱ γαιάνθρακες καὶ λιθάνθρακες — προϊόντα ἀπαραίτητα τῇ κατ' αὐτάς βίῃ τοῦ ἀνθρώπου· κατακλυσμοὶ δ' ἄλλοτε ὑδάτων, ἀπεράντους καλύπτουσαι γαῖας, μυριάδας δασῶν ἐξηφάνιζον ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς. Τοιαύτας ὑφίστατο δοκιμασίας τὸ βασιλεῖον τῶν φυτῶν κατὰ τοὺς περιπετειώδεις ἐκείνους χρόνους τῶν συνεχῶν ἐπαναστάσεων τῆς ἐπιφανείας τοῦ Πλανήτου ἡμῶν, μέχρι τῆς ἐμφανείας τῶν πρώτων ζώων καὶ τοῦ ἀνθρώπου κατόπιν, ὅτε ἀρκούντως παχὺς σχηματισθεὶς ὁ τῆς γῆς φλοιὸς σπανιωτέρας παρείχε τὰς γεωλογικὰς μεταβολάς.

Οὕτω λοιπὸν ἔζων, ὑπὸ τὰς διαφόρους γεωλογικὰς καὶ ἀτμοσφαιρικὰς ἐπιδράσεις καὶ ἐποπλασιάζοντο τὰ φυτά, χρήσιμα μόνον εἰς τὴν κάθαρσιν τῆς ἀτμοσφαίρας, διὰ τῆς καταναλώσεως τοῦ καταπλημμυροῦντος ἐν αὐτῇ ἀνθρακικοῦ ὀξέος, καὶ εἰς τὴν διαμόρφωσιν ὅπως οὖν τοῦ ἐδάφους διὰ τῶν ῥιζῶν, τῶν καταπιπτόντων φύλλων καὶ λοιπῶν ῥητινωδῶν οὐσιῶν. Ἀλλὰ δὲν ἦσαν προωρισμένα τὰ φυτά ταύτας μόνον νὰ παράσχωσι τὰς ὑπηρεσίας τῇ περὶ αὐτὰ κόσμῳ ἀλλὰ καὶ μείζονας κατὰ πολὺ καὶ ἀπαραιτήτους εἰς τὰ μέλλοντα νὰ ἐμφανισθῶσι ζωικὰ ὄντα, ὧν ὁ βίος, ὡς τὰ πολλά, καθίστατο σχεδὸν ἀδύνατος ἄνευ τῶν φυτῶν. Δὲν πρόκειται ὅμως ἐν ταῦθα ἀναφέρωμεν οὔτε τὴν σειρὰν ἧτις ἀπαντᾷ κατὰ τὴν δημιουργίαν τῆς ζωικῆς κλίμακος μέχρι τοῦ ἀνθρώπου, οὔτε θεωρίας περὶ γένεσος τῶν ὄντων νὰ διηγήσωμεν, οὔτε λεπτομερῶς νὰ ἐξετάσωμεν ἂν τὰ πρῶτα ζῶα, τὰ μεταίχμιον οἰοῦντι τιθέμενα μεταξὺ τοῦ φυτικοῦ καὶ ζωικοῦ βασιλείου, ὑπῆρξαν τὰ ζώοφυτα ἢ μή, οὔτε ἂν τὰ πρῶτα ζῶα ἦσαν ὑδρόβια ἢ χερσαῖα, οὔτε ἂν τὰ πτηνὰ εἴνετε τελειοποιήσεις τῶν ἰχθύων, οὔτε ἂν κατὰ κλάσεις παρήχθησαν διὰ τοῦ λόγου τοῦ Δημιουργοῦ αἱ διαφοραὶ τάξεις τῶν ζώων, ἀπὸ τοῦ μικροσκοπικοῦ βακτηρίου μέχρι τοῦ μαμμοῦ, καὶ τέλος μέχρι τοῦ ἀνθρώπου· τότε ἠθέλωμεν διαφύγει τοῦ θέματος ἡμῶν. Διαφέρει ὅμως ἡμῖν ἡ γνώσις τῶν πρώτων σχέσεων οὕτως εἰπεῖν τῶν ζώων πρὸς τὰ φυτά, αἱ πρῶται, οὕτως εἰπεῖν, ἐντυ-

πώσεις τῶν ζώων ἐν τῇ συναντήσει μετὰ τοῦ φυτικῷ κόσμῳ. Τὰ πρῶτα ζῶα, αἱ πρῶται τάξεις τῶν ζώων, ἐὰν ἐξαιρέσωμεν τὰ παρεγγυματικά ζώωφια καὶ τοὺς μικροκόσμους, ἅτινα δὲν ὑποπίπτουσιν εἰς τὰς αἰσθήσεις καὶ ζῶσι βίον ὀλίγῳ γνωστὸν τῇ ἐπιστήμῃ, τὰ πρῶτα ζῶα, τὰ χερσαῖα ἢ πτηνὰ, τὰ δυνάμενα νὰ κινηθῶσιν ἐλευθέρως καὶ αὐτοβούλως ἐν τῷ περικύκλῳ κόσμῳ καὶ ἀναπτυχθῶσι καὶ ζήσωσιν ἐν αὐτῷ, ταῦτα πρόκειται νὰ ἴδωμεν κατὰ πόσον ὠφελήθησαν ἐκ τοῦ φυτικῷ κόσμου. Τάξεις ἄπειροι τῆς ζωολογικῆς κλίμακος μέχρι τοῦ ἀνθρώπου—τοῦ ὁποίου ἐξεπίτηδες τὰς πρὸς τὸν φυτικὸν κόσμον σχέσεις ἀφίνομεν κατόπιν εἰς ἐξέτασιν—τάξεις, λέγω, ἄπειροι τῆς ζωολογικῆς κλίμακος, εἶδη ἀπωλεσθέντα καὶ ἄγνωστα ἤδη ἡμῖν, ἔρπετά, θηρία, πτηνὰ, ἀμφίβια, ζῶα ἐν τέλει παντὸς εἶδους, περιστρεφόμενα ἐν τοῖς διαφόροις τόποις τῆς γῆς, ἀδιάφορον πῶς, ποῦ, καὶ ποδαπῶς, εὖρον ἐν τῷ φυτικῷ κόσμῳ εὐεργέτας ἀπαραιτήτους. Τροφή, σκιά, κατοικία, τέρψις καὶ συνελόντι πᾶν ὅ,τι χρήσιμον τῷ βίῳ τοῦ ζώου, παρείχετο τῷ ζωϊκῷ κόσμῳ ὑπὸ τοῦ φυτικῷ. Ἐπὶ τῶν κλάδων τῶν δένδρων τὰ πρῶτα πτηνὰ ἐπηζαν τὰς φωλεὰς αὐτῶν, ἐκ λεπτοτάτου τετεχνουργημένας βρύου, καὶ ἐν τοῖς φυλλώμασι τῶν δένδρων ἀνέμελψαν τὰ πρῶτα αὐτῶν ἄσματα καὶ ἐν τοῖς φυλλώμασι καὶ τοῖς σπέρμασι τῶν δένδρων καὶ φυτῶν εὖρον τὴν πρώτην αὐτῶν τροφήν. Ἐκ τῶν κλάδων τῶν δένδρων οἱ κάστορες, κατεσκεύασαν, καὶ μυρία ἕτερα ζῶα, τὰς κατοικίας αὐτῶν καὶ πάντα ἀπὸ τῶν ὀπωρῶν καὶ τῶν φύλλων τῶν δένδρων καὶ φυτῶν ἠντλησαν τὴν τροφήν αὐτῶν. Ὑπὸ τὰς πυκνὰς σκιάς τῶν δένδρων διέφυγον τὰ διάφορα ζῶα τὰς καυστικές τοῦ μεσουρανοῦντος Ἡλίου ἀκτίνας καὶ ὑπὸ τὴν στέγην τῶν δένδρων πάλιν εὖρον καταφύγιον πρὸ τῶν θυελλῶν καὶ τῶν ὑετῶν καὶ τῶν ὄμβρων καὶ τῶν χιόνων καὶ τῶν παρομαρτούντων κινδύνων. Ἐπὶ τῶν δένδρων ἀναρριχώμενα μικρὰ ζῶα διέφυγον τοὺς ὀδόντας τῶν καταδιωκόντων αὐτὰ ἄλλων σαρκοφάγων ζώων καὶ ἀπ' αὐτῶν ἔτι τῶν δένδρων καὶ βοτανῶν εὕρισκον τὴν θεραπείαν τῶν νόσων. Ἐπὶ κλάδων δένδρων καὶ ξηρῶν φύλλων εὖρον στρωμνὴν θερμὴν τὰ ἀτυχῆ ζῶα καὶ διὰ τῶν φυτῶν, ἐν τέλει, καὶ ἐν τοῖς φυτοῖς, ἔζων, ἐγεννῶντο, ἤκμαζον, παρήκμαζον καὶ ἐφθείροντο. Οὕτω λοιπὸν συνεβίωσεν ἀνέκαθεν τὸ ζωϊκὸν πρὸς τὸ φυτικὸν βασιλεῖον καὶ δύναται τις εἰπεῖν ὅτι ἄνευ τοῦ φυτικῷ βασιλείου ἀδύνατος ἦν ἡ ὑπαρξίς τοῦ ζωϊκοῦ. Διὰ τοῦτο δὲ μάλιστα καὶ ἡ σοφὴ τοῦ Δημιουργοῦ πρόνοια πρῶτον ἤγαγεν εἰς φῶς τὸ βασιλεῖον τῶν φυτῶν, παρασκευάζουσα, οὕτως εἰπεῖν, τὸ κατοικητήριον τῶν ὁργανισμῶν οὓς διενόετο νὰ παραγάγῃ κατόπιν.

Τοιούτῳ τρόπῳ, ὡς εἵπομεν, διεβίουν τὰ ζῶα ἐν μέσῳ τοῦ φυτικῷ βασιλείου, εὕρισκοντα ἐν αὐτῷ τὴν τροφήν, τὴν κατοικίαν, τὸ φάρμακον, τὴν τέρψιν, ἐπὶ σειρὰς ὅλας ἐπιπλωμένων ἐνιαυτῶν. Ὁ ἄνθρωπος εἰσέτι δὲν εἶχεν ἀναφανεῖ ἡ κορωνὴς

τῆς δημιουργίας, τὸ λογικώτερον τῶν ζώων, ἡ εἰκὼν τοῦ Δημιουργοῦ δὲν εἶχεν ἔτι ἀναφανῆ ἐν τῷ κόσμῳ. Ἐπρεπε νὰ παρασκευασθῇ ἡ βιοδότειρα γῆ, νὰ καλύψῃ τὰ ἐδάφη τῆς διὰ τρυφερᾶς χλόης καὶ ἀναδύσῃ οὐρανομήκη δένδρα, νὰ ποικιλοποιήσῃ ζῶα παντὸς εἶδους περιπλανώμενα ἐπὶ τῶν ἐκτάσεων αὐτῆς καὶ οὕτω, ὡς νύμφη καταστόλιστος καὶ θελκτικὴ, τὸν νυμφίον ἀναμένουσα, νὰ νοήξῃ τοὺς κόλπους τῆς, ἵνα δεχθῇ τὸ οὐράνιον δῶρον, τὸν ἄνθρωπον.—Ἐπρεπε ν' ἀνελθῇ τὴν νυμφικὴν αὐτῆς περιβολὴν ἡ δημιουργία, νὰ περικοσμηθῇ διὰ τῶν ποικιλωτέρων ἀνθέων, διὰ τῶν δροσερωτέρων πηγῶν, διὰ τῶν ὠραιωτέρων ζώων, ἵνα δεχθῇ ἐκεῖνον, ὅστις ἐμελλε διὰ τοῦ αὐθάδους πνεύματός του νὰ ἐπινοήσῃ τὰ παραβολώτερα τῶν πραγμάτων, ἐκεῖνον ὅστις διὰ τῆς χειρὸς του ἐμελλε νὰ διατυπώσῃ τὰ ὅρη τῆς, νὰ ταπεινώσῃ αὐτὰ, νὰ υποδουλώσῃ τὰς φυσικὰς δυνάμεις εἰς τὴν θέλησίν του, νὰ κολοβώσῃ τὴν φύσιν, νὰ περικύψῃ τὴν καλλονὴν τῆς καὶ νὰ ὑποτάξῃ ἐαυτῷ τὰ πάντα. Ἐπὶ τέλους ἀνεφάνη ὁ πρῶτος ἄνθρωπος. Ἀδιαφοροῦντες ἐνταῦθα ἐὰν ὁ Δημιουργὸς δι' ἐνὸς ἀνθρώπου ἢ διὰ πολλῶν πολλαχόσε συλλήβδην ἐνεκαίνισε τὴν κλίμακα τῶν ἀνθρωπίνων ὄντων—ἄφ' οὗ μάλιστα ἄλλο ἡμῶν τὸ θέμα—λαμβάνομεν διὰ τὸ πρόχειρον τὴν θεωρίαν τῆς ἀγίας Γραφῆς, καθ' ἣν ὁ Δημιουργὸς ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς. Πλάσας ὁ Δημιουργὸς τὸν ἄνθρωπον ἔθηκεν αὐτὸν—λέγει ἡ Γραφή—εἰς κῆπον ἀπέραντον καλούμενον Ἐδέμ· καὶ οὕτω ἀκολουθεῖ γλαφυρώτατα τὴν περιγραφὴν τῆς πρώτης κατοικίας τοῦ ἀνθρώπου. Ῥύακες καὶ ἄνθη καὶ ὀπωραὶ καὶ ζῶα καὶ πτηνὰ ἐκόσμουσαν τὴν Ἐδέμ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ ἄνθρωπος ἐτέθη βασιλεὺς καὶ κύριος ὡραία ὄντως τῆς φύσεως καὶ τῶν πρώτων ἀνθρώπων μικρογραφία! Ὁπωσδήποτ' ἂν ᾖ, ἐὼντες τοῖς πρὸς ταῦτα ἰδίους τὴν ἐξέτασιν τοῦ πῶς καὶ πόθεν ἐγεννήθησαν οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι, καὶ τοῖς ἐπιστήμοσιν ἐρμηνευταῖς τῆς Γραφῆς τὴν ἐρμηνείαν τῶν νοημάτων ἐκείνης, ἵνα μὴ λεληθότως εἰς ἕτερον μεταπέσωμεν θέμα, χωροῦμεν ἐπὶ τὴν ἐξέτασιν τῶν ζητημάτων, ἅτινα παρατίθενται ἡμῖν, ἀπλῶς καὶ ἡρέμα διατρέχοντες τὸ ζήτημα· θαυμάζομεν ὅμως τὴν ἐπιστημονικὴν ἀκρίβειαν, ὡς τὰ πολλά, καὶ τὴν χάριν, μεθ' ἧς ἐξετάζει ἡ Γραφή τὸ θέμα.

Ἐμφανίζεται λοιπὸν τὸ πρῶτον ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ῥίπτει τὸ βλέμμα πρὸς τὴν περὶ αὐτὸν δημιουργίαν. Βλέπει βουνούς καὶ δάση, βλέπει πελάγη καὶ ποταμούς καὶ λίμνας καὶ ῥυάκια καὶ χαριεστάτους πῆδακας κρυσταλλίνων νημάτων. Βλέπει ἄνθη καὶ καρπούς, περιπατεῖ, χαίρει καὶ στρέφει τὰ βλέμματα πρὸς τὸ ἄπειρον θαυμάζει τοῦ οὐρανοῦ τὸ κυάνεον καὶ τῶν πλανητῶν τὰ συστήματα καὶ τὸν φωτοβολοῦντα Ἡλίον, καὶ τῆς νυκτὸς τὸ ἡρεμὸν καὶ τῆς Ἡοῦς τὸ ῥοδοδάκτυλον· ἐξίσταται, βλέπει, ἀπορεῖ, ἐνθουσιᾶται καὶ ἀνακείμενος ἐπὶ τῆς χλόης βροχθίζει τὸ λιτὸν αὐτοῦ δεῖπνον καὶ ψάλλει τῆς περὶ αὐτὸν φύσεως τὴν μεγαλοπρέπειαν. Ἀλλ' αἱ

ήμεραι παρέρχονται, ἡ ἑξις-σθέννυσι τὴν ἀπορίαν καὶ ὁ συνεθισμὸς ἀπαλείφει τὸ θάμβος. Ἡ ἀτμόσφαιρα εἶνε ἀκατάστατος, τὰ μέλη του ῥιγοῦσι, ψεκάδες βροχῆς τὸν καταβρέχουσι, ἡ θερμαὶ μεσουρανοῦντος Ἡλίου ἀκτῖνες τὸν φλογίζουσι. Ἀρχεται ἡ σκέψις, ἡ ἰδέα τῆς αὐτοσυντηρησίης καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὡς ἐξ ἐνστίγματος ὁδηγεῖται, ὅπως ζητήσῃ παρ' αὐτῆς τῆς φύσεως τὰ ἐλλείποντα. Ποῦ θὰ εὔρῃ καταφύγιον καὶ στέγην ἵνα στεγάσῃ ἑαυτὸν κατὰ τῶν ὑετῶν καὶ τῶν ὀμβρῶν; ποῦ θὰ εὔρῃ τροφήν ἵνα δαμάσῃ τὴν πείναν; ποῦ ἔνδυμα ἵνα περιβάλλῃ τὴν γυμνότητα; Τὸ ἐνστίγμα—εἵπομεν—ὁδηγεῖ αὐτὸν πρὸς τὴν πέραξ φύσιν ἵνα εὔρῃ ὅ,τι ἐν αὐτῇ ὁ Δημιουργ-

γὸς χάριν ἑαυτοῦ παρσκευάσῃ καὶ ἰδίως εἰς τὸ βασίλειον τῶν φυτῶν. Ἀπ' ἐκείνου, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, θὰ τραφῇ¹⁾, ἀπ' ἐκείνου θὰ περιβάλλῃ τὰ γυμνά μέλη, ἀπ' ἐκείνου θὰ κατασκευάσῃ καλύβην πτωχὴν ἵνα κρυβῇ πρὸ τῶν μυρίων ἐχθρῶν του, ἀπ' ἐκείνου θὰ θερμανθῇ κατόπιν, ἀπ' ἐκείνου θὰ ζήσῃ. Οὕτως ἄρα ἔχων ἄριστον σύντροφον ἐν τῷ βίῳ τὸ βασίλειον τῶν φυτῶν ὁ ἄνθρωπος, πολλαπλασιάζων ὁσημέραι τὸ γένος του, ἔζη ἀπολαύων τῶν ἀγαθῶν τῆς ζωῆς ἐν μέσῳ τῆς εὐρείας φύσεως.
(ἔπεται συνέχεια) Π. Κ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ.

1) Πολλοὶ λαοὶ ἀναρέρονται ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὡς ἀπολύτως χαρτοφάγοι καὶ ἐν τούτοις ἐρρωμενίστηται καὶ ὑγιέστατοι.

ΟΡΦΕΥΣ

Θρηνητὴρ τῇ Εὐρυδίκῃ.

(Ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ ἡμερολογίου «ΠΟΙΚΙΛΗ ΣΤΟΑ»)